

УДК 378:17.022.1

ПАВЛОВА Вікторія Андріївна,

магістрантка кафедри педагогіки вищої школи,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
e-mail: slavvikapav79@gmail.com

СИПЧЕНКО Ольга Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
e-mail: ph_d@ukr.net

ПРОБЛЕМА ЦІННОСТЕЙ ОСВІТИ СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА

У статті подано теоретичний аналіз проблеми цінностей освіти сучасної студентської молоді. Обґрунтовано поняття «цінності», «цінності освіти» та «цінності освіти студентської молоді». Доведено, що аксіологічний підхід спрямовує педагогічний процес на пошук і втілення оптимальних шляхів передачі особистості суспільних цінностей. Виявлено ціннісний аспект освіти, який представлено у трьох взаємопов'язаних блоках: цінність державна, цінність

суспільна та особистісна. Установлено сутність аксіологічних аспектів освіти: цінність освіти для студента, цінність освіти для викладача та цінність освіти для суспільства. Схарактеризовано категорію «освіта» як фундаментальну основу, джерело створення реальних уявлень про справжні і уявні цінності людини, а також систему, що споживає, виконує і продукує цінності. Розкрито та проаналізовано основні групи цінностей, до яких

належать загальнолюдські і національні. Уточнено їх значення в системі освіти та в навчально-виховному процесі закладів вищої освіти.

Ключові слова: цінності освіти; цінності освіти студентської молоді, особистісна цінність; аксіологічний підхід; викладач; суспільство; держава; освіта; загальнолюдські і національні цінності; заклади вищої освіти.

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство переживає великі соціальні й духовно-моральні зміни, які торкнулися всієї системи базових цінностей особистості. У зв'язку з чим виникає конфлікт цінностей, який, на думку Є. Борінштейна, «спричинений тим, що внаслідок трансформаційних процесів існуюча ціннісно-нормативна система стає неадекватною новим умовам і соціальним відносинам. У той же час побудова нової системи цінностей є досить складним і відносно довгим у часі процесом. Конфлікт між старими, добре засвоєними цінностями, і новими, які тільки починають вимальовуватися, призводить до стану аномії» [1, с. 87].

Ситуація, що склалася спричинила формування нової соціокультурної реальності та вимагає негайної переоцінки і переосмислення багатьох наукових категорій і системи цінностей українського суспільства. Духовний розвиток сучасної молоді поступово вбирає в себе не стільки ідеологічні схеми, скільки цінності і пріоритети світової та вітчизняної соціально-історичної думки. Важливе значення в цій площині належить ціннісним аспектам освіти. Адже, освіта є вищою цінністю людини і суспільства: вона є передумовою їх існування та розвитку [2]. Саме у сфері освіти послідовно розвиваються здібності та формуються життєві прагнення всього населення. Відтак, проблема оновлення цінностей освіти в умовах морально-етичних трансформацій суспільства набуває все більшого значення, виразно окреслюючи предметне поле наукового пошуку.

Доречно зазначити, що сьогодні в суспільній свідомості істотно знизився рівень розуміння цінності і значущості знань й авторитету освіти як джерела їх формування та оновлення. Тому, порушена проблема постає як досить важлива і актуальна і з позицій суспільного буття, і з позицій педагогіки вищої школи та освітньої практики.

Мета статті. Мета статті передбачає теоретичний аналіз проблеми цінностей освіти сучасної студентської молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема цінностей є од-

нією з наскрізних тем філософської рефлексії життєдіяльності людини. Розпочинаючи від Конфуція і до наших днів, філософи різних епох і народів ведуть постійну дискусію про цінності, одні з яких є перехідними, змінними, інші – одвічними – національними і загальнолюдськими.

Кожне нове покоління, яке входить у життя, несе з собою власні пріоритети. І хоча суспільство намагається передати йому накопичений традиційний досвід, цінності і культуру, нові покоління продукують власні пріоритети, часто вступають у суперечність з батьками, і здебільшого перемагають, відстоюючи своє, як їм здається, нове й ще незвідане.

У ході дослідження встановлено, що характерним для початку XXI століття стала повна трансформація освітніх цінностей студентської молоді. Дані соціологічних досліджень серед студентської молоді свідчать, що: за дотримання колишніх цінностей у навчанні й вихованні висловилися не більше 10% студентів; необхідність коригування освітніх цінностей і формування «скоригованих цінностей» у контексті демократичних перетворень убачають лише 23% опитаних студентів; на позиції повністю трансформованих цінностей в освіті знаходяться 45% студентів; 45% студентів проявили ініціативу від'їхати з рідних терен «втекти»; за виявлення нових «конструктивних цінностей» висловилися 17% опитаних студентів; разом із тими студентами, що виступали за «скореговані цінності», їх загальна кількість склала 40%; «руйнівні цінності» визнали не більше 5% студентів, які розгублено стояли на позиції загального ірраціонального знищення всього, що їх оточувало, руйнації як освітнього, так і всього соціального порядку в суспільстві [3, с. 88–89].

Отже, пошук стратегій впливу на ціннісну сферу студентства у XXI ст. носить дуже ускладнений характер та вимагає здійснення масштабних досліджень з використанням потенціалу філософії освіти, яка здатна проникати в «дух сучасної епохи» та визначати стратегію модернізації освіти не тільки відповідно до сучасних соціальних запитів, але й надаючи освіті випереджальний характер [4, с. 4].

Розглянемо категорію «цінність», яка неоднозначно трактується сучасними вченими. Так, одні дослідники співвідносять це поняття з вартістю якого-небудь предмету, виділяючи лінію «цінність-вартість», інші розглядають «цінність» як

суб'єктно-об'єктну значущість. Також «цінність» може бути представлена як деяка властивість предмету і навіть як сам предмет, що має певне значення для людини. Поняття «цінність» використовується і як вираження вищих принципів людини, норм поведінки та ідеалів життя, надзвичайно важливих для особистості і суспільства в цілому.

Представники різних філософських шкіл по-різному визначали феномен цінностей, однак усіх їх об'єднувала позиція, пов'язана з емоційно-чуттєвим базисом цінностей, обґрунтуванням за допомогою аксіологічного підходу цілісності духовного життя, а саме: цінності здатні допомогти людині пізнати себе й у цьому пізнанні стати вільною і гуманною, зацікавлене ставлення до світу, спрямованість суб'єкта на об'єкт тощо [5, с. 94]. Таким чином, цінність як поняття філософії – це ставлення людини до самої себе, до навколишніх людей, суспільства.

Також поняття цінностей є важливим у соціально-педагогічному вимірі, оскільки його трактують як ідеї (ідеали, переконання), які можна застосовувати під час прийняття рішень у процесі педагогічної взаємодії. Слушною з цього приводу є думка Г. Кузьменко. Дослідниця вважає, що цінності – це ідеали, спрямовані на моральні орієнтири виховання та навчання (істина, добро, патріотизм, справедливість, чесність, порядність, відповідальність, освіченість, культура тощо), це ті якості й характеристики особистості, які визначають якісну своєрідність життєдіяльності людини, цілеспрямовано регулюють її поведінку і мають бути досягнуті в результаті освіти [6, с. 5].

А. Євтодюк указує на те, що цінності – це результат визначення якостей і властивостей предметів, явищ та процесів, що задовольняють потреби й прагнення людей, сприяють їх самореалізації в усіх сферах життєдіяльності. Найдієвішим засобом опанування молоддю цих цінностей є освітньо-виховний процес. Учена впевнена, що на рівні окремого індивідуума аксіологічний підхід спрямовує педагогічний процес на пошук і втілення на практиці оптимальних шляхів передачі особистості актуальних суспільних цінностей. Реалізація цього підходу в системі освіти дозволяє озброїти молодих людей знаннями, ціннісними вміннями ключових компетенцій, життєдіяльності в умовах динамічних соціальних змін, сприяти становленню в них персональних систем цінностей, які найбільшою мірою відповідатимуть їхнім індивідуальним потре-

бам, життєвим цілям, інтересам, стимулюючи набуття ними досвіду соціально корисної діяльності й поведінки [7, с. 12].

Сучасні вчені О. Романовський, О. Пономарьов та ін. вважають, що сутність аксіологічних аспектів освіти полягає в тих специфічних ціннісних смислах, які набуває освіта для тих, хто її отримує, хто вчиться (для студентів). Учені виділяють три основні прояви аксіологічних аспектів освіти, які являють собою взаємопов'язані та взаємообумовлені частини єдиної цілісної системи освіти: цінність освіти для студента, цінність освіти для викладача та цінність освіти для суспільства [8].

В. Крижко при розгляді аксіологічних підходів в освіті вказує на необхідності виділяти такі типології цінностей, основою для створення яких є особистість. У цьому випадку типологія включає політичні, екзистенціальні, моральні, екологічні, естетичні ціннісні орієнтації, які орієнтують на зміст людського в людині [5, с. 101]. Звернення до філософської теорії цінностей у контексті педагогіки дозволяє розглядати зміст і структуру педагогічної освіти як сферу суб'єкт-об'єктних і міжсуб'єктних ставлень, де знання, викладач і студенти об'єднуються ціннісним ставленням до дійсності. Саме це дозволило теоретику філософії освіти Б. Гершунському дійти висновку, що ціннісний аспект освіти повинен розглядатися у трьох взаємопов'язаних блоках:

- як цінність державна, освіта залежить від державної освітньої політики (тобто держава зацікавлена у розвитку освіти та наданні цій сфері пріоритетного державного значення);

- як цінність суспільна, адже моральний, інтелектуальний, економічний та культурний потенціал кожного суспільства складають основу громадянського суспільства – важеля громадянського контролю за державою;

- як особистісна цінність [9].

Перераховані блоки цінностей – це система координат, у якій освіта постає ціннісним поняттям, а цінності, розширюються, конкретизуються, довивначаються. Дещо ширше структура цінностей освіти представлена С. Клепко. Так, на думку вченого, цінності, які включаються як орієнтири в процесі сучасної освіти, – одна з проблем, що вимагає постійної уваги внаслідок динамічності розвитку суспільства і самої освітньої системи. Основоположні цінності освіти, хоча і залишаються правильними і необхідними, все ж недостатні для розвитку і зростання

особистості, для здійснення індивідуальної продуктивної освіти. Освіта як система визначається такими групами цінностей:

– внутрішні цінності функціонування освіти (головна цінність – індивідуальність учнів або запити суспільства; професорсько-викладацькі цінності, цінності, покладені в основу навчальної діяльності учнів і механізмів оцінювання). Виділяють чотири типи якісних цінностей в освіті, які конкурують між собою: «академічні», тобто традиційні цінності, сфокусовані на відповідній галузі з якісними критеріями, ранжовані згідно з параметрами дисципліни; «управлінські» цінності, які зосереджені на політиці і процедурах; «педагогічні» цінності, що фокусуються на навичках і компетенції; цінності, «сконцентровані на зайнятості» (випускників) із виділенням ієрархічно структурованих стандартів і вивчення остаточних параметрів;

– зовнішні цінності, що нав'язуються освіті суспільством, державою, зокрема ті, що визначаються економічними цінностями освіти, тобто її здатністю забезпечувати функціонування соціально-професійної структури суспільства;

– інструментальні цінності освіти (її здобуття або проходження), що визначаються мірою надбання особистістю соціального, інтелектуального, символічного капіталу, зокрема, матеріальна цінність освіти (залежність оплати праці від рівня та якості освіти); соціальна цінність (освіта як чинник соціальної мобільності, вибір видів і сфер професійної діяльності); статусно-престижна цінність (освіта як спосіб та інструмент підвищення соціального статусу);

– продуктовані цінності в освіті: вільна і відповідальна особистість; формування світоглядних установок, поглядів, цінностей загальнолюдського характеру, забезпечення умов для вільного самовизначення кожної людини у світоглядному просторі для прийняття нею власних цінностей у формі життєвих цілей, провідних мотивів та інтересів, прагнень, потреб, принципів тощо [10, с. 111].

Отже, освіта – фундаментальна основа і одне з джерел створення реальних уявлень про справжні і уявні цінності людини в різних життєвих сферах, а також система, що споживає, виконує і продукує цінності. Відповідно ціннісна основа сучасної системи освіти передбачає інтеріоризацію цінностей учення, пошану до себе й інших, відповідальність тощо.

Ми суголосні з поглядами Т. Калюжної та М. Нікандрова, які серед найрізнома-

нітніших варіантів ціннісних систем: цінності загальнолюдські і національні, цінності матеріальні, соціальні і духовні, цінності-цілі (термінальні цінності) і цінності-засоби (інструментальні цінності), вищі цінності (людина) та ін. виділяють дві основні групи: загальнолюдські і національні, діалектичний підхід до яких дозволяє побачити рівнозначність і взаємозалежність цих аксіологічних орієнтирів. Визначаючи загальнолюдські цінності і з'ясовуючи їх роль в педагогічному процесі, М. Нікандров бачить в них перш за все такі цінності, які розділяються більшістю людей і можуть бути етичною основою для людської поведінки, сконцентрованою в системі моральних норм. Як загальнолюдські цінності може виступати і ідеал людини, як стрижень фундаментальних цінностей – добротність.

Загальнолюдські цінності, розвиваючись і змінюючись в історії людства, створювали основи для самозбереження людства, передбачали зближення позицій різних груп людей, забезпечували врахування інтересів один одного і, затверджені на світових форумах, входили в документи як правила, принципи, важливі для всіх.

Тим часом вагомість національних цінностей обґрунтовується, по-перше, могутнім національним духовним корінням України, по-друге, тим, що на початку життя кожної людини повинні бути цінності пошани і любові в сім'ї, самобутність культурних традицій, мови країни мешкання. Це духовний витік, що живить людину все життя. З національних цінностей слід починати, не забуваючи про цінності загальнолюдські. Важливо підкреслити і ті національні цінності, які виділяються як вічні, властиві Україні: соборність, колективізм, щедрість душі, перевага духовних цінностей матеріальним, патріотизм та ін. [11, с. 45-46].

Отже, категорія «цінності», у поєднанні із загальнолюдськими, національними та іншими соціокультурними формами, є складовою змісту та стандартів сучасної освіти. Адже, відтворюючи і формуючи певний тип світогляду, система освіти зберігає і продукує цінності, забезпечує передачу культурних цінностей від одного покоління до іншого. Які, у свою чергу, відтворюються і передаються в системі освіти не тільки через зміст навчальних дисциплін у процесі навчання та через залучення особистості до певної системи цінностей у процесі виховання, а й у «прихованому» вигляді через спосіб організації навчально-

виховного процесу, через способи організації управління освітньою діяльністю, через характер педагогічної комунікації, способи і критерії оцінювання знань тощо [12].

Вищезазначене дозволило дійти висновку, що цінності освіти – це цілісна система, яка виникає як результат напруженої педагогічної діяльності, цілеспрямованого морально-етичного виховання, формування високої професійної компетенції і особистісного розвитку всіх без винятку учасників навчально-виховного процесу [8].

Аналіз та узагальнення наявних позицій учених, та враховуючи, що цінності освіти – сукупність особистісно-значимих морально-орієнтованих пріоритетів в освіті, цінність освіти студентської молоді визначаємо як прояв активного інтересу до знань і процесу їх збагачення; прагнення до пізнання як навколишнього світу, природи, самого себе, своїх недоліків та переваг, особистісного потенціалу, максимальної самореалізації і, як наслідок, подальша самоосвіта як цінність і одна з найважливіших життєвих потреб упродовж життя.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Ґрунтовний аналіз науково-педагогічних джерел, періодичних видань дозволяє констатувати, що проблема цінностей освіти сучасної студентської молоді набуває все більшої актуальності. У ході дослідження встановлено, що освіта виступає як ефективний засіб впливу на структуру і зміст аксіологічної палітри студентської молоді. Доведено, що заклади вищої освіти та активна участь самих студентів в освітньому процесі є вагомим фактором, що впливає на формування і трансформацію особистісно-індивідуальних ціннісних орієнтацій та загальної аксіологічної системи студентської молоді.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо в пошуку стратегій впливу на ціннісну сферу студентства та виявленні шляхів формування цінностей освіти майбутніх учителів у навчально-виховному середовищі ЗВО.

Список бібліографічних посилань

1. Борінштейн Є.Р. Особливості соціокультурної трансформації сучасного українського суспільства: монографія. Одеса: Астропринт, 2004. 400 с.
 2. Сипченко О., Чинталова І. Кризові явища в сучасній освітній системі. *Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць*. Вип. LXVIII. Ч. II. / за ред. проф. В.І.Сипченка. Слов'янськ: ДДПУ, 2014. С. 68–76.
 3. Капіца В.Ф., Орлова О.І., Шурупова К.В. Професійна кар'єра успішного фахівця. Монографія. Кривий Ріг: Видав. центр ДВНЗ «КНУ», 2013. 415 с.
 4. Чубарева О.О. Екзистенція естетичного в аксіологічній системі сучасного студентства (філософський аналіз): автореф. дис... канд. філософ. наук : 09.00.10. Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2016. 19 с.
 5. Крижко В.В. Антологія аксіологічної парадигми освіти: навч.посібник. Київ: Освіта України, 2005. 440 с.
 6. Кузьменко Г. Теоретичні основи ціннісного ставлення до образотворчого мистецтва. URL: <https://core.ac.uk/display/33687721>
 7. Євтодук А.В. Аксіологічні засади сучасної системи освіти України. *Педагогічний пошук*. 2014. №2. С. 12–15.
 8. Основи педагогіки вищої школи: навч. посібник / [Л. Л. Товажнянський [та ін.]. Харків: НТУ «ХП», 2005. 600 с.
 9. Гершунський Б.С. Філософія образования : учебное пособие. М.: Московский психолого-социальный институт, 1998. 432 с.
 10. Клепко С.Ф. Філософія освіти в європейському контексті: монографія. Полтава: ПОППО, 2006. 328 с.
 11. Калужна Т.Г. Педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти: монографія / за ред. О.В. Уваркіної. Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2012. 128 с.
 12. Аксіологізація філософії освіти як вимога сучасності. URL: <http://terepishchy.com/aksiolohizatsiya-filosofiji-osvity-yak-vymoha-suchasnosti/>
- #### References
1. Borinshtein E.R. (2004). Features of sociocultural transformation of modern Ukrainian society: Odessa, 400 p. (in Ukr.)
 2. Sypchenko O., Chintalova I. (2014). The crisis phenomena are in the modern educational system. *Humanizing of educational-educator process: collection of scientific works. Producing LXVIII. P. II.* / In V.I. Sypchenko. Slavyansk: DSPU. 68–76. (in Ukr.)
 3. Kapica V., Orlova O., Shurupova K. (2013) Professional career of successful specialist. Kryvyi Rih: the Publishing center SHEI «KNU». 415 p. (in Ukr.)
 4. Chubareva O. O. (2016). Aesthetic existence in the axiological system of modern students (philosophical analysis): concept (PhD dissertation) *Theses*. Kyiv, 19 p. (in Ukr.)
 5. Kryzhko V.V. (2005). Anthology of paradigm of axiology of education. K.: Education of Ukraine. 440 p. (in Ukr.)
 6. Kuzmenko G. Theoretical bases of the valued attitude are toward a fine art. URL: <https://core.ac.uk/display/33687721> (in Ukr.)
 7. Evtoduk A.V. (2014). Principles of axiology of the modern system of formation of Ukraine. *Pedagogical search*. №2. 12–15. (in Ukr.)
 8. Bases of pedagogics of higher school. (2005) In L. Tovazhnyanskij. Kharkiv: KPI. 600 p. (in Ukr.)
 9. Gershunskiy B.S. (1998). Philosophy of education. M.: Moscow psychology-social institute. 432 p. (in Rus.)
 10. Klepko S. (2006). Philosophy of education in an european context: Poltava. 328 p. (in Ukr.)
 11. Kaluzhna T. G. (2012). A pedagogical axiology is in the conditions of modernisation of professionally-pedagogical education. In O.V. Uvarkina. Kyiv, 128 p. (in Ukr.)
 12. Axiologies of philosophy of education as requirement of contemporaneity. URL: <http://terepishchy.com/aksiolohizatsiya-filosofiji-osvity-yak-vymoha-suchasnosti/> (in Ukr.)

PAVLOVA Victoria,
Graduate Student, SHEI «Donbas State Pedagogical University»

e-mail: slavvikapav79@gmail.com

SYPCHENKO Olha,
Ph.D in Pedagogy, Associate Professor of Higher School Pedagogy Department,
SHEI «Donbas State Pedagogical University»
e-mail: ph_d@ukr.net

PROBLEM OF MODERN STUDENTS' VALUES OF EDUCATION

Abstract. Introduction. The modern Ukrainian society is experiencing great social and spiritual-moral changes that have affected the entire system of the basic values of the individual. The current situation has led to forming a new socio-cultural reality and requires an immediate reappraisal and rethinking of many scientific categories and values of the Ukrainian society. The spiritual development of modern youth gradually absorbs not only so much ideological schemes, but the values and priorities of the world and national socio-historical thought. The important in this plane belongs to the value aspects of education. After all, education is the highest value of man and society: it is a prerequisite for their existence and development.

Purpose. The purpose of the paper is to provide a theoretical analysis of the problem of the educational values of the modern student youth.

Results. In the course of studying, it has been found out that the characteristic of the beginning of the 21st century became a complete transformation of the educational values of the student youth. That is why searching for the strategies to influence the value sphere of the students is very complicated and requires extensive investigations using the potential of philosophy of education. The representatives of various philosophical schools have differently determined the phenomenon of values, but the position associated with the emotional-sensual basis of values, the justification of the axiological approach of the integrity of spiritual life has united all of them. The scientists have found that the value aspect of education should be considered in the three interconnected blocks: the value of the state, the value of the public, the personal value. The listed blocks of values are a coordinate system in which education forms the value concept.

In the socio-pedagogical sense, the notion of "values" is interpreted as ideas that can be used while making decisions in the process of pedagogical inter-

action. It is proved that values are the result of determining the qualities and properties of objects, phenomena and processes that satisfy the needs and aspirations of people, promote their self-realization in all spheres of life. The most effective means of mastering these values by the youth is the educational process. Thus, education is a fundamental foundation and one of the sources of creating real representations about the true and imaginary values of man in various spheres of life, as well as the system that consumes, performs and produces values. Accordingly, the value basis of the modern system of education involves the interiorization of the values of learning, respect for oneself and others, responsibility, etc.

Thus, the values of education are an integral system that arises as a result of intense pedagogical activities, purposeful moral and ethical upbringing, forming a high professional competence and the personal development of all, without any exception, participants of the educational process. The analysis and generalization of the scientists' viewpoints allow us to define the value of education of the student youth as a manifestation of active interest in knowledge and a process of their enrichment; a desire to cognize as the surrounding world, nature, himself/herself, their disadvantages and advantages, personal potential, maximum self-realization and, consequently, further self-education as a value and one of the most important life-long needs throughout life.

Conclusion. A thorough analysis of scientific and pedagogical sources, periodicals allows us to state that the problem of the values of education of the modern student youth is becoming increasingly relevant. In the course of studying it is found out that education acts as an effective means of influencing the structure and content of the axiological palette of the student youth. It is proved that institutions of higher education and active participation of students in the educational process are a significant factor influencing the formation and transformation of the personal and individual value orientations and the general axiological system of the student youth.

Key words: values, values of education, values of education of student youth, personal value, axiological approach, lecturer, society, state, education, universal and national values, institutions of higher education.

Одержано редакцією 06.04.2018
Прийнято до публікації 12.04.2018